

ЧИННИКИ АТРАКЦІЇ ПРИ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГА ЗІ СТУДЕНТАМИ

*Деревягин Я. В.,
асистент кафедри радіотехнічних
пристроїв ОНПУ*

Педагогічне спілкування виступає як важлива сфера морально–духовного вдосконалення особистості. В педагогічному процесі обов'язково присутні дві активні сторони: викладач і студент. Під час їхнього спілкування відбуваються не просто передача інформації та знань, а складні людські взаємини. Незаперечний той факт, що всі знання і практичні уміння викладача можуть передаватися студентам лише завдяки живому й безпосередньому спілкуванню з ними.

Атракція (від лат. *attractio* — притягування, привернення) — означає процес спільного потягу людей одне до одного, механізм формування прихильностей, дружніх почуттів і симпатій. Сформувати атракцію — означає викликати до себе позитивне відношення, тобто привернути до себе [1].

Існують зовнішні та внутрішні чинники атракції. Зовнішні чинники відіграють важливу роль, хоча при першому погляді не особливо пов'язані зі спілкуванням:

1. Товариськість, вміння підтримувати бесіду, здатність привернути увагу. Чим більше у людини бажання сподобатись і підтримувати дружні стосунки з оточуючими людьми, тим вище зацікавленість до нього у оточуючих.

2. Просторова близькість – чим ближче люди знаходяться один до одного під час розмови, тим більше між ними виникає довіри. У той же час недоречна близькість може викликати обурення і агресію. Інтимна зона розповсюджується на 0,5 метра від людини, дружня – на 1,5 метра, публічна – на 3 метра і більше.

3. Емоційний стан людини. Життєрадісна та весела людина цікавить людей більше, ніж похмура.

Внутрішні чинники атракції. Чинники, що формуються під час спілкування людей:

1. Стиль спілкування – головний фактор. Поведінка людини у розмові та його тон спілкування може приваблювати або відштовхувати співрозмовників.

2. Фізична привабливість – із зовнішньо гарною людиною виникає більше бажання спілкуватися, ніж із непривабливою.

3. Схожість. Чим більше співрозмовники схожі один на одного стилем життя, статусом або захопленнями, тим більше між ними виникає симпатії.

4. Взаємодоповнення. Відповідно до теорії, яку сформулював Р. Вінч, людина у своїх відносинах прагне до пошуку людей, які здатні сприяти задоволенню його актуальних потреб.

5. Підтримка – співрозмовник, який виражає емпатію, робить компліменти, висловлює подяку більш приємний.

Атракція формується по-різному, в залежності від того, чи працює викладач з аудиторією, чи веде індивідуальну бесіду зі студентом.

Також атракція залежить від характеру, темпераменту та знань студента.

Оскільки ініціатива формування міжособистісних стосунків між викладачем та студентами на початковій стадії належить викладачеві [2], то і формування атракції в значній мірі залежить від викладача.

Розглянемо чинники атракції у педагогічній діяльності.

Початковий етап спілкування. Також цей етап має назву «комунікативна атака». Його мета — встановлення емоційного і ділового контакту з аудиторією. У цей час здобувається ініціатива, що дає змогу керувати спілкуванням. Перше враження про викладача є найбільш стійким [5]. Якщо в день знайомства зі студентами викладач справив на них добре враження, то він цілком може в подальшому розраховувати на їх підтримку, навіть якщо й відступить згодом від прийнятої їм у той день лінії поведінки. Справа в тому, що сила першого враження доволі велика, і все, що йому відповідає, сприймається закономірним і природним.

Наступним чинником атракції можна назвати **особистісні здібності**

викладача [7]:

1) Прихильність до студентів — це любов до студентів, прихильне ставлення до них, бажання спілкуватися та працювати з ними.

2) Витримка та самоконтроль. Для викладача важливо у будь-якій непередбаченій ситуації володіти собою, управляти власними емоціями, не втрачати контролю над своєю поведінкою.

3) Важливою здібністю викладача є здібність постійно перебувати на занятті в оптимальному для студентів психічному стані. Щоб не трапилося, викладач завжди повинен заходити до аудиторії оптимістично налаштованим, у хорошому настрої, стримуючи негативні емоції. Адже психічне самопочуття студентів залежить від настрою викладача.

Стиль педагогічного спілкування. В основу стилю покладено загальне ставлення до студентів і професійної діяльності в цілому. Воно може бути активно-позитивним, пасивно позитивним, ситуативно-негативним, стійким негативним [3]. Звичайно, тільки позитивне ставлення до студентів може бути чинником атракції. Також стилі можна визначити відповідно до стратегії взаємодії:

Демократичний — стиль, що ґрунтується на глибокій повазі до особистості кожного, засадою для нього є довіра й орієнтація на самоорганізацію, самоуправління особистості та колективу.

Авторитарний — стиль диктату, коли підлеглий розглядається тільки як пасивний виконавець і йому фактично відмовлено у праві на самостійність та ініціативу.

Ліберальний — стиль, що характеризується браком стійкої педагогічної позиції, виявляється у невтручанні, низькому рівні вимог, формальному розв'язанні проблем.

Чинником атракції тут виступає саме демократичний стиль. Авторитарний і ліберальний стилі, не дивлячись на уявну протилежність, мають такі спільні риси, як дистанційні відносини, відсутність довіри, відокремленість, що ні як не сприяє атракції.

За В. Кан–Каликом, виокремлюють п'ять головних стилів педагогічного спілкування [3]: 1) захоплення спільною творчою діяльністю, 2) стиль дружнього ставлення, 3) спілкування–дистанція, 4) спілкування–залякування, 5) спілкування–загравання. Перші два стилі спілкування виступають запорукою атракції між викладачем і студентами. Останні три є деструктивними і не бажані для використання у педагогічній діяльності.

За **якісними ознаками** педагогічне спілкування може бути професіональне і непрофесіональне [3]. *Професіональне* — комунікативна взаємодія викладача зі студентами і колегами, спрямована на встановлення сприятливого психологічного клімату, психологічну оптимізацію діяльності і стосунків. *Непрофесіональне* — породжує страх, невпевненість, спричинює зниження працездатності. Зрештою виникає стійке негативне ставлення і до викладача, і до предмету.

Звичайно, що атракція виникає при професіональному педагогічному спілкуванні.

Спілкування викладача може бути як функціонально–рольове так і особистісно орієнтоване [3].

Функціонально–рольове спілкування викладача — суто ділове, стандартизоване, обмежене вимогами рольової позиції. Головна мета його — забезпечення виконання певних дій. Особисте ставлення викладача й студента не враховується й не виявляється.

Особистісно орієнтоване спілкування викладача передбачає виконання нормативне заданих функцій з виявом особистого ставлення, своїх почуттів. Головна мета впливу — розвиток студентів. Як чинник атракції виступає саме особистісно орієнтоване спілкування. Психологічний портрет такого викладача:

- він відкритий і доступний, не викликає страху, дає студентам можливість висловлювати свої думки і почуття, відвертий у своїх поглядах;
- демонструє студентам цілковиту довіру до них, не принижує їхньої гідності;
- справедливий;

– виявляє емпатійне розуміння — бачення поведінки студента його ж очима;

– надає реальну допомогу.

Тип педагогічного спілкування. Педагогічне спілкування може розвиватися за двома основними типами [3]: як діалогічне або монологічне. У *монологічному* спілкуванні відбувається поляризація за активністю: одні інструктують, наказують, диктують, інші — пасивно сприймають цей вплив; у *діалогічному* — активні всі, хто бере участь у конструктивному співробітництві.

Чинником атракції тут виступає саме діалогічне спілкування.

У **педагогічній позиції** викладача крім його професійної свідомості і професійної діяльності існує також особистісно–суб’єктивна позиція, тобто викладач вступає в міжособистісні стосунки зі студентом. Можна дати характеристику трьом таким позиціям викладача [4]:

1. *Розуміння студента.* Кожна людина хоче, щоб її розуміли в будь–якому своєму стані. Розуміння співрозмовника потребує також педагогічної спостережливості, емпатії і психологічної проникливості у внутрішній стан людини. Допомогає розумінню людини активне слухання.

2. *Визнання викладачем студента як особистості,* яка має право на свій вибір, свої думки і свою позицію. Позиція викладача виявляється в його вірі в розум студента, у його позитивні прагнення до розкриття своїх потенційних можливостей і саморозвитку.

3. *Безумовне прийняття студента як особистості.* Це визнання права студента на будь–яку гаму власних почуттів без ризику втратити повагу викладача. Коротко це положення можна сформулювати так: «Не висловлюйте негативних оцінок стосовно переживань студента!» Таким чином, безумовне прийняття студента виявляється:

- в увазі до його почуттів і думок, готовності їх почути й зрозуміти;
- у готовності до підтримки;
- у повазі до позиції студента;
- у вірі в його сили й можливості.

Якості, необхідні викладачу для ефективного спілкування [3]: *уважність*, *спостережливість*, *комунікативність* (потреба у спілкуванні, здатність легко вступати в контакт), *емпатія* (співпереживання, розуміння будь якого почуття, що його переживає інша людина), *рефлексія* (здатність уявляти себе на місці іншої людини, бачити, подумки програвати за неї ту чи ту ситуацію), *доброзичливість* (здатність виявляти свою уважність і симпатію, вміння приймати іншого навіть тоді, коли не схвалюєш його вчинки), *аутичність* (природність у стосунках), *відкритість* (готовність відкрити іншим свій внутрішній світ, щирість), *конкретність* (відмова від загальних міркувань, уміння говорити про свої конкретні переживання, думки, дії), *ініціативність* (схильність до діяльної позиції у стосунках із людьми).

В ході опитувань у вищих навчальних закладах [2, 6] було виявлено, що студенти найбільш цінують такі якості викладачів, як: доброта, чуйність, дружелюбність, життєрадісність, оптимізм, активність, почуття гумору, справедливість, дисциплінованість, ерудованість, винахідливість, знання предмета, вміння викласти матеріал, вміння слухати, нестандартні прийоми спілкування, вміння відчувати і підтримувати зворотній зв'язок, здатність до спонтанної комунікації, орієнтація викладача на дорослу людину з розвинутою самосвідомістю.

Як вже зазначалось вище, одним із чинників атракції є **емоційний стан**. Пропонується дотримуватися певних загальних правил для формування потрібного емоційного стану в аудиторії [3]. Деякі з них:

- до аудиторії заходити бадьорим, упевненим, енергійним;
- загальне самопочуття в початковий період спілкування бадьоре, продуктивне, впевнене;
- наявний комунікативний настрій — яскраво виражена готовність до спілкування;
- енергійно виявляти комунікативну ініціативу, емоційну налаштованість на діяльність, прагнення передати цей стан студентам;
- в аудиторії створювати потрібний емоційний настрій;

— здійснювати органічне керування власним самопочуттям у проведенні заняття і спілкуванні зі студентами (рівний емоційний настрій, здатність до керування самопочуттям, незважаючи на несприятливі обставини, тощо).

Щоб уміти **слухати і бачити** студента–співрозмовника, викладачеві бажано дотримуватись таких психологічних рекомендацій [4]:

1) Використовувати під час занять елементи неформального спілкування зі студентською аудиторією.

2) Акцентувати увагу на позитивних моментах будь-якої відповіді студента.

3) Прагнути знімати «гіпноз негативної оцінки», не поспішати за неправильну відповідь виставляти «незадовільно», давати можливість студентові підготуватися і відповісти на контрольне запитання пізніше.

У роботі були розглянуті основні чинники атракції при взаємодії викладача зі студентами. Атракція є однією з умов успішного педагогічного спілкування і головним чином залежить від викладача. Вибір викладачем оптимально доцільних засобів взаємодії сприяє продуктивному науковому співробітництву навчально–пізнавальній і дослідницькій діяльності, формуванню професійного інтересу до майбутнього фаху та особистісному зростанню студентів.

Література.

1. Андреева Г.М. Социальная психология. — М.: Изд-во Моск. Уни-
та, 2004. — 380 с.

2. Костриченко В., Кушнір Н. Взаємодія у системі „викладач–студент” як чинник особистісно–професійного зростання майбутнього фахівця. —
Бібліотека наукових статей // <http://www.stattionline.org.ua>

3. Педагогічна майстерність: Підручник / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко,
І. Ф. Кривонос та ін.; За ред. І. А. Зязюна. — 2-ге вид. допов. і переробл. —
К.: Вища шк., 2004. — 422 с.

4. Подоляк Л.Г. Психологія вищої школи: підруч. [для студ. ВНЗ] / Подоляк Л.Г., Юрченко В.І. – [Вид. 2-е, доп. і перероб.] – К.: Каравела, 2008. – 351 с.

5. Слостенин В.А. и др. Педагогика: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений — М.: Издательский центр "Академия", 2002. – 576 с.

6. Старовойтенко Н.В., та ін. До проблеми педагогічної комунікативної взаємодії викладача зі студентами в умовах навчально-виховного процесу вищого навчального закладу. – Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка». Тематичний випуск «Духовно-моральне виховання молодого покоління. Вітчизняний і зарубіжний досвід» – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2014. – Вип. 27. – 172 с.

7. Туболец М. Викладач вищої в школи як найвища структурна одиниця в ієрархії педагогічного середовища. — Психологія вищої школи // [http:// tuboletspychologyofhighschool. blogspot. Com](http://tuboletspychologyofhighschool.blogspot.Com)